

Семёнова Л.Ю., Педан О.В.

Университет таможенного дела и финансов

ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА НА ПРЕДПРИЯТИИ В СОВРЕМЕННЫХ РЫНОЧНЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация

Исследованы теоретические вопросы организации и производительности труда, которые являются важными планово-экономическими показателями, которые характеризуют не только степень использования трудовых ресурсов на предприятии, но и уровень эффективности всей рыночной экономики в целом. Организация труда является важным фактором трудовой деятельности человека. Основная цель организации труда способствовать совершенствованию всех процессов труда, производственных структур для развития новой рыночной системы, стабилизации отечественного производства и достижение на этой основе высокой эффективности общественного производства.

Ключевые слова: организация труда, производительность труда, трудовые ресурсы, эффективность, профессионализм.

Semenova L.Y., Pedan O.V.

University of Customs and Finance

IMPROVEMENT WAYS OF LABOR SYSTEM ORGANIZATION AT THE ENTERPRISE IN THE CURRENT MARKET CONDITIONS

Summary

Theoretical issues of organization and productivity, which is an important indicator of economic planning that characterizes not only the degree of labor resources in the enterprise, but also the level of efficiency of the entire market economy. The organization of labor is an important factor in employment rights. The main objective of the organization work to promote the improvement of all processes of labor, industrial structures for the development of new market system, stabilization of domestic production and on this basis to achieve the highest efficiency of social production.

Keywords: organization of work, productivity, labor efficiency, professionalism.

УДК 336.1:352

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Сковира І.А.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті визначено суть поняття бюджету розвитку. Проаналізовано проблеми формування бюджету розвитку регіону. Представлено доходи та видатки бюджету розвитку місцевих бюджетів України. Виділено роль бюджету розвитку регіону як основи формування інвестиційного потенціалу територій. Запропоновано шляхи успішного становлення бюджету розвитку регіону.

Ключові слова: місцеві бюджети; бюджет розвитку; бюджет розвитку місцевих бюджетів; доходи бюджету розвитку місцевих бюджетів; проблеми формування бюджету розвитку.

Постановка проблеми. Одним із завдань, представлених Концепцією реформування місцевих бюджетів, є посилення їх інвестиційної складової, яке передбачає програмний підхід до здійснення видатків для реалізації інвестиційних проектів згідно із затвердженими програмами соціально-економічного розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Аналіз існуючих проблем фінансового забезпечення розвитку територій дає підстави стверджувати, що завдання Концепції щодо посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів залишаються на разі декларацією. Тому питання вдосконалення механізмів інвестування в розвиток територій за-

лишається актуальним і потребує обґрунтування нових дієвих підходів. Зокрема, це стосується вдосконалення механізмів формування та використання бюджетів розвитку місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості формування бюджетів розвитку місцевих бюджетів як фінансової основи територіального розвитку є предметом досліджень С.І. Березенко, А.М. Вінгаровського, А.В. Ставицького, С. Буковинського, Т.Г. Затонацької, В. Комарова, В. Кулешір, О. Косаревич, І.Ю. Логвиненко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сучасному етапі форму-

вання бюджету розвитку в Україні залишається невирішеною проблема формування бюджету розвитку та шляхи зміцнення бюджету розвитку регіону можна розглядати як напрямки подальших наукових досліджень щодо зміцнення фінансового забезпечення розвитку територій.

Формулювання цілей статті. Попри значний інтерес науковців та зміни бюджетного законодавства України, бюджети розвитку місцевих бюджетів продовжують відігравати незначну роль у фінансовому забезпеченні соціально-економічного розвитку територій. Це спонукає до подальшого аналізування та вдосконалення науково-теоретичного підґрунтя їх формування, а також використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обсяг бюджету розвитку місцевого бюджету є одним із показників для оцінки якості життя в територіальних громадах. Адже видатки бюджету розвитку спрямовуються не на «проїдання», а на розширене відтворення, виконання інвестиційних програм (проектів), будівництво, капітальний ремонт і реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери та ЖКГ, розвиток дорожнього господарства тощо. Однак дохідна частина бюджетів розвитку місцевих бюджетів в Україні, навіть з урахуванням певних позитивних зрушень, закріплених у новій редакції Бюджетного кодексу, на сьогодні не спроможна забезпечити фінансові потреби територій у капітальних вкладеннях. З огляду на це, проблеми наповнення бюджетів розвитку місцевих бюджетів не втрачають своєї актуальності і надалі. Інвестиції в Україні здійснюються переважно за рахунок власних коштів підприємств і організацій. Разом з тим, бюджетні кошти теж можуть розглядатися як невід'ємна частина загальних інвестиційних ресурсів системи суспільного відтворення. Державні інвестиції в Україні здійснюються в таких основних формах: капітальні видатки (видатки розвитку) державного та місцевих бюджетів, бюджетне фінансування державних цільових програм, а також інвестиційні вкладення за рахунок бюджетів розвитку місцевих бюджетів.

У розвинених країнах світу в бюджетному процесі на місцевому рівні використовується «концепція двох бюджетів». Наприклад, більшість урядів у США розрізняє інвестиційні і поточні видатки. Уряди на рівні штатів і місцевого самоврядування відокремлюють інвестиційні і поточні видатки з кількох причин.

1) капіталовкладення часто фінансують з різних, цільових джерел. Відокремлення статей на придбання капітального обладнання сприяє тому, що доходи з цільовим призначенням на капітальне обладнання справді витрачають на ці потреби.

2) відмінність у процесах ухвалення рішень. Підготовка бюджету розвитку включає підготовку переліку проектів, потім їх ранжування: всі проекти, або майже всі, порівнюють один з одним. У міру фінансування і виконання проектів, до переліку додають нові програми, і процес повторюється. За винятком складання бюджету за пріоритетами, програми не порівнюють один з одним і не ранжують; програми, як правило, тривають щороку, тож немає великої потреби готувати перелік програм і визначати їх пріоритетність.

3) третьою причиною окремого процесу складання бюджету розвитку є те, що його часові рамки відмінні від графіку поточного бюджету. У поточному бюджеті все відбувається протягом одного бюджетного року: інвестиційні проекти, навпаки, можна планувати і здійснювати роками [2].

У широкому розумінні, «бюджет розвитку» – це асигнування на інноваційну і інвестиційну діяльність, пов'язану з капітальними вкладеннями в соціально-економічний розвиток адміністративно-територіального утворення, на соціальні програми, інші витрати, що пов'язані з розширеним відтворенням. Це поняття охоплює ідентифікацію, визначення пріоритетів і планування потреби у фінансуванні на середньостроковий період, оцінку фінансових можливостей потенціалу, фінансове прогнозування, оцінку, складання інноваційних проектів муніципального розвитку, а також розробку та використання різних варіантів фінансування таких проектів.

В Україні теж зроблено певні кроки до запровадження у практику «концепції двох бюджетів». Так, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», передбачено, що місцевий бюджет поділяється на поточний бюджет і бюджет розвитку. Відповідно до Закону, бюджет розвитку має формуватися за рахунок податкових надходжень, коштів, залучених від розміщення місцевих позик, а також інвестиційних субсидій цих бюджетів. Ресурси бюджету розвитку спрямовуються на розбудову місцевої соціальної та виробничої інфраструктури (доріг, сфери обслуговування тощо). Але зазначений Закон не визначив основні засади щодо формування та виконання бюджету розвитку [4].

Подальший розвиток «концепція двох бюджетів» отримала в Бюджетному кодексі України, в якому закріплено засади з реалізації положень статті 143 Конституції України та Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо формування та виконання бюджету розвитку як складової частини спеціального фонду місцевих бюджетів. У 2001 р. Бюджетний кодекс вперше визначив конкретні джерела формування бюджету розвитку місцевих бюджетів та напрями, за якими можуть витрачатися його кошти.

У 2010 р. у новій редакції Бюджетного кодексу перелік дохідних джерел бюджету розвитку місцевих бюджетів було розширено, і на сьогоднішній день надходження бюджету розвитку включають:

1) дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно Автономної Республіки Крим, комунальна власність;

2) плата за надання місцевих гарантій;

3) кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту;

4) 10 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністратив-

но-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр, у такому співвідношенні: 5 відсотків – до бюджету Автономної Республіки Крим або обласного бюджету; 3,5 відсотка – до районного бюджету; 1,5 відсотка – до сільського, селищного або міського бюджету. Якщо ділянка надр розташована на території декількох адміністративно-територіальних одиниць, кошти між відповідними місцевими бюджетами розподіляються в межах встановленого співвідношення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

5) кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим, та майна, що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;

6) 90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації), при цьому від продажу земельних ділянок, які знаходяться на території Автономної Республіки Крим: 35 відсотків – до бюджету Автономної Республіки Крим, 55 відсотків – до сільських, селищних, міських бюджетів Автономної Республіки Крим;

7) капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів;

8) кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та відсотки, сплачені за користування ними;

9) місцеві запозичення;

10) кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради (щодо коштів резервного фонду місцевого бюджету в частині витрат бюджету розвитку – за рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради) [1].

Загальний обсяг доходів місцевих бюджетів у 2014 р. досяг 357,0 млрд грн. При цьому надходження бюджетів розвитку становили 17,2 млрд грн (17,2% до обсягу доходів без врахування міжбюджетних трансфертів та 5,2% до обсягу доходів з урахуванням міжбюджетних трансфертів). У перерахунку на одного жителя виходить лише близько 310 грн. Для порівняння: у сусідній Польщі цей показник вищий у 18 разів, у Литві – в 15 разів.

Звертає на себе увагу такий факт, що при порівнянні доходів бюджетів розвитку українських обласних центрів (без урахування трансфертів з державного бюджету) у перерахунку на душу населення перше місце займає столиця (де вартість землі та нерухомості, як і кількість підприємців явно вище, ніж у регіонах), і навіть не Харків і Одеса, а Черкаси. У показниках 2014 року надходження бюджету розвитку в перерахунку на кожного жителя Черкас склали 686 грн, тоді як в Одесі – 546, Києві – 529, Харкові – 420 грн.

Зміна структури доходів бюджету розвитку місцевих бюджетів відображена в табл. 1.

Таблиця 1

Структура доходів бюджету розвитку місцевих бюджетів

Надходження	2012	2013	2014
Обсяг бюджету розвитку, млрд. грн.	14,1	12,8	11,1
Частка доходів бюджету розвитку у загальній структурі доходів місцевих бюджетів, % в т.ч:	14,1	12,5	11,0
Єдиний податок	4,8	6,3	7,3
Надходження від продажу землі	1,0	0,7	0,7
Надходження від відчуження майна	0,7	0,6	0,4
Кошти, одержані від загального фонду бюджету	6,8	4,1	2,1
Інші надходження	0,8	0,8	0,5

Джерело: [6]

Доходи бюджету розвитку місцевих бюджетів (з урахуванням коштів, одержаних із загального фонду бюджету до бюджету розвитку) у 2014 році склали 11,1 млрд грн., що на 15,9% менше від показника минулого року. За вказаний період відбулося зменшення частки цих доходів у загальній структурі доходів місцевих бюджетів до 11,0%, що менше за аналогічний показник 2013 року на 1,5%.

Відповідно до нової редакції Бюджетного кодексу України з 1 січня 2011 року надходження від сприяння єдиного податку зараховуються до бюджету розвитку. За результатами 2014 року ці надходження стали основним джерелом – 66,6% усіх доходів бюджету розвитку. Отже, якщо в населеному пункті створено комфортні умови для суб'єктів господарювання, що перебувають на так званій спрощеній системі оподаткування, то відповідний місцевий бюджет одержує більше коштів саме на розширене відтворення. Від цього виграють усі члени територіальної громади. Другим і третім основними джерелами доходів були кошти, одержані із загального фонду бюджету до бюджету розвитку – 2,1 млрд грн. або 18,6%, та надходження від продажу землі – 0,7 млрд грн. або 6,6%. Кошти від відчуження майна, що знаходиться у комунальній власності склали 0,4 млрд грн., це становить 3,4% усіх доходів бюджету розвитку [6].

Надходження від інших джерел склали 4,8% усіх доходів бюджету розвитку місцевих бюджетів. У цьому разі ефективність залучення коштів у місцевий бюджет можна оцінити крізь призму мультиплікаційного ефекту – на скільки зросте якість життя територіальної громади в населеному пункті від продажу того чи іншого об'єкта. І тут слід урахувати не лише прями доходи для бюджету від відчуження майна, а й залучення додаткових інвестицій у бюджет у вигляді створених робочих місць на приватизованих об'єктах.

Складовою частиною бюджету розвитку є субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів. Субвенції з Державного бюджету України на виконання інвестиційних проектів надаються з Державного бюджету України тільки бюджету Автономної Республіки Крим, обласним бюджетам, бюджетам міст Києва та Севастополя з їх дальшим перерозподілом для

бюджетів місцевого самоврядування. Право на отримання субвенцій з інших місцевих бюджетів на виконання інвестиційних проектів можливе лише за наявності спільної угоди між відповідними органами місцевого самоврядування. У 2012 р. субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів склали 270,1 млн грн, або близько 2% надходжень до бюджету розвитку [2].

Слід зазначити, що у проекті оновленого Бюджетного кодексу серед доходів бюджету розвитку було передбачено ще одне джерело його поповнення – податок на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності) відповідно до додаткових ставок такого податку, в розмірах, визначених законом з питань оподаткування. Місцеві ради могли проголосувати за встановлення місцевої ставки (обласна – до 2%, міська, районна – до 3%). При цьому надходження від цього податку відповідно до додаткових ставок такого податку, встановлених районними радами, передбачалося розподіляти таким чином: 30% – до бюджетів розвитку бюджетів сіл, селищ, міст районного значення; 70% – до бюджетів розвитку районних бюджетів. Однак при прийнятті нового Бюджетного кодексу в 2010 р. місцеві ради були позбавленні такої можливості. Можливою причиною такого рішення стало те, що додаткові фіскальні навантаження з боку органів місцевого самоврядування могли отримати значний супротив з боку підприємств і населення загалом та спричинити нерівномірність економічної активності в різних регіонах [3].

Одним із пріоритетів сучасної бюджетної політики є посилення інвестиційної складової частини місцевих бюджетів, зокрема, шляхом збільшення кількості джерел надходжень до бюджету розвитку. Порівняно зі старим бюджетним кодексом у новому зроблено спробу зміцнити бюджет розвитку місцевого самоврядування, втім суттєвих додаткових джерел надходжень до місцевих бюджетів розвитку не встановлено, хіба що крім єдиного податку. Незважаючи на досить великий перелік надходжень, зазвичай найбільшу частку доходів місцевих бюджетів розвитку складають кошти, передані із загального фонду бюджету, субвенції з інших бюджетів, доходи від відчуження майна та землі.

Висновки з даного дослідження і перспективи. На наш погляд, підвищити роль бюджету розвитку як основи формування інвестиційного потенціалу території, можливо за рахунок:

- розширення переліку доходних джерел бюджету розвитку;
- створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва на території;

- вдосконалення механізму здійснення місцевих запозичень;

- більш ефективного управління об'єктами комунальної власності, доходи від яких слід зараховувати до бюджету розвитку;

- розвитку нових форм господарювання в комунальному секторі;

- удосконалення приватизаційних процедур комунальної власності з метою запобігання продажу об'єктів за заниженими цінами;

- стимулювання збільшення власних доходів місцевих бюджетів;

- розподілу інвестиційних субвенцій, які надаються місцевим бюджетам, на принципах справедливості і прозорості.

На жаль, принцип створення умов, які забезпечують зацікавленість місцевих органів влади у збільшенні доходів до бюджетів, що має стати вагомим чинником ефективності розбудови бюджетної системи, є лише задекларованим. Значним інвестиційним потенціалом є залучення інвестиційних ресурсів шляхом випуску територіальних боргових зобов'язань, що має на сьогодні разовий, індивідуальний характер. До того ж, схема відшкодування та поновлення кредитних інвестиційних ресурсів недостатньо продумана й налагоджена. Це нівець можливість використання коштів місцевих бюджетів як джерела інвестиційних ресурсів на місцях.

Формування бюджету розвитку місцевих бюджетів має важливе значення для економічного та соціального розвитку регіону, забезпечує збільшення кількості робочих місць, збільшення його податкоспроможності.

Таким чином, успішне становлення бюджетів розвитку потребує вирішення ряду проблем:

- 1) удосконалення розробки інвестиційних проектів економічного та соціального розвитку регіону;

- 2) об'єктивне визначення потреби у основних засобах для забезпечення реалізації проектів;

- 3) вибір постачальників основних засобів на умовах тендеру;

- 4) забезпечення бюджетними ресурсами фінансування програм розвитку місцевих бюджетів (у тому числі за рахунок міжбюджетних трансфертів);

- 5) вивчення ринку фінансових ресурсів місцевого бюджету та визначення найефективніших методів їх залучення, розвиток ринку муніципальних цінних паперів.

Отже, саме цей шлях зміцнення бюджету розвитку може розглядатися як напрямок подальших наукових розвідок щодо зміцнення фінансового забезпечення розвитку території.

Список літератури:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: офіц. текст: за станом на 1 вересня 2013 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Гвазава Н. Г. Формування місцевих бюджетів: проблеми та перспективи / Гвазава Н. Г. // Регіональна економіка. – 2013. – № 4. – С. 26–35.
3. Косаревич О. П. Роль бюджету розвитку в соціально-економічному зростанні регіону [Електронний ресурс] / О. П. Косаревич. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2009_5_1/48.pdf
4. Про місцеве самоврядування в Україні: станом на 1 вересня 2011 р. [Електронний ресурс] / Верховна рада України: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97. – ВР. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

5. Проць Н. В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Н. В. Проць // Фінансовий простір. – 2015. – № 1. – С. 221-227.
6. Статистичний щорічник України за 2014 рік [Електронний ресурс] / за ред. О. Г. Осаулєнка. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

Сковыра И.А.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ БЮДЖЕТА РАЗВИТИЯ РЕГИОНА

Аннотация

В статье определена суть понятия бюджета развития. Проанализированы проблемы формирования бюджета развития региона. Представлены доходы и расходы бюджета развития местных бюджетов Украины. Выделена роль бюджета развития региона как основы формирования инвестиционного потенциала территорий. Предложены пути успешного становления бюджета развития региона.

Ключевые слова: местные бюджеты; бюджет развития; бюджет развития местных бюджетов; доходы бюджета развития местных бюджетов; проблемы формирования бюджета развития.

Skovyra I.A.

Ivan Franko National University of Lviv

BUDGET PROBLEMS OF FORMATION REGION

Summary

In the article the essence of the concept of the development budget. The problems of the budget of the region. Presented by budget revenues and expenditures of local budgets Ukraine. Highlight the role of the development budget guidelines for the development of the region as potential investment areas. The ways of becoming a successful budget development.

Keywords: local budgets; budget development; budget of local budgets; Budget revenues of local budgets; the problem of the budget.

УДК 339.138

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Смачило В.В., Христосова Н.С.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Стаття присвячена дослідженню сучасних тенденцій трансформацій експортного потенціалу. В роботі проведено аналіз трактування поняття «експортний потенціал». Визначено ключові експортні позиції по товарам та послугам в Україні. Проведено аналітичний огляд ринків збуту та використання квот. Досліджено ризики та переваги зони вільної торгівлі з ЄС.

Ключові слова: потенціал, експортний потенціал, експорт, товари, послуги, зовнішня торгівля.

Постановка проблеми. В сучасних умовах світової економіки експортний потенціал є найважливішою характеристикою економічної потужності будь-якої країни та сильним важелем в розвитку національної економіки. Його вважають однією зі складових економічного потенціалу, яка забезпечує не процес виробництва, а процес споживання, тобто процес реалізації продукції на зовнішньому ринку. У такий складний соціально-економічний період в Україні, питання збереження та нарощення експортного потенціалу стоїть в ряду основних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням визначення «експортного потенціалу»

займався широке коло дослідників [1-6], але в той же час не існує узгодженої думки щодо його трактування.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Соціально-економічна криза, що охопила національну економіку, вимагає постійного аналізу та вирівнювання вектору розвитку зовнішньоекономічних торгових зв'язків. Не дивлячись на значну кількість публікацій в сфері аналізу зовнішньоекономічної торгівлі, необхідно проводити дослідження пріоритетних товарів та послуг, а також ринків збуту.

Мета статті. Головною метою даної статті є визначення експортного потенціалу і виявлення